

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИ ТРУДОВЕ

За оригинални научни приноси и резюмета на трудовете, представени от доц. д-р Росица Николова Дойновска за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „Професор“ по област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, представени за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност „Професор“, обявен в Държавен вестник бр. 28 от 2 април 2024 г.

В конкурса за професор участвам с 65 пълнотекстови публикации, от които 27 са включени в справката за покриване на минималните наукометрични изисквания за заемане на академичната длъжност „Доцент“. За рецензиране представям 16 пълнотекстови публикации, отпечатани след заемане на академичната длъжност „Доцент“. Представените публикации не са подавани в Регистър на хабилитирани лица с наукометрични показатели, НАЦИД за съответната академична длъжност. Представям един монографичен труд, два учебника и едно учебно ръководство в съавторство.

I. МОНОГРАФИЯ – показател Г 3

В обявения конкурс участвам с хабилитационен труд – монография на тема: **Професия Медицинска сестра**, издателство Симелпрес, 2023, ISBN: 978-619-183-128-9, 142 стр.

Представеното изследване като цяло има приносен характер, доколкото представлява първото и единствено към момента цялостно проучване на професията на медицинската сестра. В монографията задълбочено се анализират вековната история, философия на професията, чрез представяне на различни концептуални теории за сестринство, и значимостта през всички исторически епоха на професията на медицинската сестра. Представени са схващания на различни автори за това какво представлява сестринството. Хронологично е представено разкриването на сестрински училища по света и в България. Анализирани е нормативната уредба за придобиване на правоспособност за професията, стратегиите за следдипломно и продължаващо обучение, професионалната кариера като ръководители на здравните грижи, условията за придобиване на специалност и специфичните знания, умения и компетентности, които са необходими за упражняване на професията на медицинската сестра. Направен е анализ на стресогенните фактори в професията. Разгледани са организационно-педагогическите условия на обучението в регулираната професия, настъпилите нови изисквания за прилагане на дигитални технологии и обучение в онлайн среда, след пандемията от COVID 19, и е отделено място на присъствието на пациента като част от това обучение. Изяснена е ролята на професионално-съсловната организация на професионалистите по здравни грижи. Коректно са представени функциите, които изпълнява съвременната медицинска

сестра. Изследвани и анализирани са мотивите за избор на професията на медицинската сестра. Като по-важни теоретични приноси могат да бъдат отбелязани:

- подробно разгледаните и анализирани професиограма, психограма и професионален профил на професията на медицинската сестра;
- еволюционното развитие и динамика на елементите на сестринската професия, най-вече свързани със сестринското образование и прилагането на нови, съвременни симулационни технологии в обучението на студентите. Разгледани са както класическите, така и по-съвременните модели за предоставяне на сестрински грижи, възможностите за кариерно развитие, формите на следдипломно обучение, изискванията към личността на медицинската сестра и професионалните компетенции, които трябва да притежава медицинската сестра;
- представените различни философски концепции за сестринството, които формират неговата научна основа;
- подробно анализираната метапарадигма на професията на медицинската сестра и функциите, които трябва да упражнява съвременната медицинска сестра;
- анализ на нормативната уредба, регламентираща обучението, развитието и придобиването на правоспособност за професията „Медицинска сестра“;

С изцяло практико-приложен приносен характер е направеният анализ на професионалното ориентиране и мотивацията за избор на професията „Медицинска сестра“ сред 220 студенти от ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград за периода 2018-2023 г., като са представени демографските характеристики на студентите и водещите мотиви за избор на професията. Монографията може да се използва в преподаването на учебната дисциплина „Философия и въведение в сестринските грижи. Теоретични основи“.

Монографията е преминала през антиплагиатска програма iThenticate на фирма Turnitin.

II. УЧЕБНИЦИ И УЧЕБНИ РЪКОВОДСТВА – показател Е 20 и показател Е 21

- 1. Дойновска, Р., Д. Величкова-Хаджиева, М. Бачева, 2021, Сестрински грижи, Университетско издателство “Неофит Рилски“, Благоевград, ISBN 978-954-00-0275-0, 186 страници**

Учебникът „Сестрински грижи“ включва основните теми, изграждащи базови знания, умения и компетенции на студентите, обучаващи се в професионално направление Здравни грижи (медицински сестри, акушерки, лекарски асистенти) с ОКС „бакалавър“. Предложените теми са релевантни на съвременното обучение в професионалното направление и са съобразени с учебните планове на специалностите.

В теоретичен аспект детайлно са разгледани както административно-организационните, така и чисто професионалните аспекти на работата на медицинските

сестри и акушерките - визитации, рапорт, лечебно хранене, лабораторни изследвания, лекарствена терапия. Описани са важните теми като транспорт, получаване и съхранение на лекарствени средства по най-съвременните правила и изисквания. Проучено е актуалното законодателство и нормативни документи, които регламентират работата на медицинските сестри и акушерки в болничната и доболнична помощ.

При разработването му са използвани основните педагогически принципи, методи и правилата на добрата медицинска практика. Учебното съдържание е богато онагледено с авторски снимки, графики и приложения, които спомагат за по-качественото му и трайно усвояване. Авторският колектив коректно цитира използваните литературни източници, което допринася за научната насоченост на учебника. Учебникът може да бъде използван от действащи медицински специалисти в практиката и от студенти с ОКС „магистър“ по специалността „Управление на здравните грижи“ за разработване на сестринска документация – протоколи за здравни грижи, технически фишове.

Учебникът е преминал през антиплагиатска програма iThenticate на фирма Turnitin.

2. Дойновска, Р., Д. Величкова-Хаджиева, М. Бачева, 2021, Сестрински грижи. Практикум, Университетско издателство “Неофит Рилски“ Благоевград, ISBN 978-954-00-0274-3, 195 страници

Учебникът има за цел да представи практическите аспекти на сестринските грижи и допълни учебника по Сестрински грижи. Включени са едни от най-новите методики при обгрижване на пациента. Авторският колектив представя достъпно основните алгоритми за подготовка и извършване на здравните грижи за пациента – хигиенни грижи, алгоритми за вземане, съхранение и транспортиране на различни биологични материали, организация на болничното хранене, видовете хранене при тежко болни пациенти, измерване и регистриране на основни жизнени показатели. Подробно са разгледани начините за приложение и системите за раздаване на лекарствени средства. Описани са общите правила при подготовка и извършване на пункции, както и спецификата при различните видове. Като преимущество може да бъде посочено представянето на всички видове пункции, при които медицинската сестра, акушерката взимат участие в интердисциплинарния екип. Това допълнително улеснява и акцентира вниманието на студентите към основните им задължения в медицинската практика и гарантира качеството на изпълнение на здравните грижи. Учебникът е богато онагледен с авторски снимки на макети, мулажи, симулатори, инструментариум и апаратура, които са на разположение на студентите от катедра Здравни грижи в ЮЗУ „Н. Рилски“.

Учебникът може да бъде използван от действащи медицински специалисти в практиката и от студенти с ОКС „магистър“ по специалността „Управление на здравните грижи“ за разработване на сестринска документация – протоколи за здравни грижи, технически фишове.

Учебникът е преминал през антиплагиатска програма iThenticate на фирма Turnitin.

3. Дойновска, Р., Д. Величкова-Хаджиева, М. Бачева, 2019, Ръководство за базови наставници на студенти от Професионално направление 7.5. Здравни

грижи, УИ „Неофит Рилски“, Благоевград, ISBN 978-954-00-0209-5, 104 страници

Учебното ръководство съдържа шест тематични раздела, които дават представа за наставничеството като ценен и популярен начин за обучение в професионалното обучение с акцент върху наставничеството в здравните грижи. Според Наредбата за единните държавни изисквания за придобиване на висше образование по специалностите Медицинска сестра и Акушерка за ОКС "бакалавър" 50% от обучението включва практическо обучение в реална среда. Обърнато е специално внимание на отношенията наставник-студент. Наставничеството е разгледано като инструмент за повишаване мотивацията на студентите в практическото обучение както по време на учебна (клинична) практика, така и по време на преддипломен стаж. Анализирани са основните форми на наставничество – формална и неформална. И при двете форми на наставничество трябва да има ясно определени очаквания какви резултати ще се постигнат, по какъв начин и с какви средства, както и проследяване на резултатите през целия процес на наставничеството. Разгледани са и методите на наставничество, които се прилагат. Отделено е място на ролята на наставника за подпомагане на наставяваните в процеса на адаптация към новите условия, които изисква работния процес, в който те се включват. В ръководството са представени резултати от собствени проучвания сред наставници и студенти от Катедра Здравни грижи в ЮЗУ „Н.Рилски“ през 2019 г. Предложени са в помощ на наставниците на студентите и методически разработки за провеждане на учебна (клинична) практика.

Научният труд е резултат от задълбочено научно изследване с теоретични и практико-приложни приноси.

Ръководството отразява резултати от работата по проект RP-B 6/19 „Повишаване ефективността на практическото обучение на студенти от Професионално направление 7.5. Здравни грижи, чрез прилагане на концепцията за наставничеството, като форма на обучение в реална клинична среда“, реализиран в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – Благоевград.

III. НАУЧНИ ПУБЛИКАЦИИ, ВКЛЮЧЕНИ В ИЗДАНИЯ С ИМПАКТ ФАКТОР IF (WEB OF SCIENCE) ИЛИ ИМПАКТ РАНГ SJR (SCOPUS) – показател Г 7

- 1. Бачева, М., Р. Дойновска, Л. Демиревска, 2022. Глезен- брахиален индекс и предсказване на сърдечно-съдов риск при преболели от COVID-19, Сърдечно-съдови заболявания, 53, № 1, 31-36, Web of Science**

Резюме. Пандемията от коронавирус 2019 (COVID-19) постави света пред глобални здравни, социални и икономически предизвикателства. Възрастните със сърдечно-съдови заболявания може да са с по-висок риск от смъртност от COVID-19. Пониженият глезен-брахиален индекс (АВІ) показва наличието на периферна артериална болест (ПАБ) и е свързан с повишен риск от сърдечно-съдови заболявания. Целта на проучването е да се изследва връзката между ПАБ и последствията от COVID-19.

Пациенти и методи: Анализирани са 160 пациенти, от които 33 (20,6%) (средна възраст 41,33 години, 72,7% жени) са преболели COVID-19. Резултати: По-голямата част от изследваните пациенти, оздравели от COVID-19, демонстрират нормални стойности на ABI. Изводи: Нормалните стойности на ABI, демонстриращи нисък сърдечно-съдов риск, са свързани с благоприятната прогноза и успешното възстановяване от COVID-19. **Ключови думи:** сестринство, COVID-19, периферна артериална болест, сърдечно-съдов риск, глезен-брахиален индекс

Abstract. The coronavirus 2019 (COVID-19) pandemic has caused global health, social and economic system challenges. Adults with cardiovascular disease may be at a higher risk of mortality with COVID-19. Low ankle-brachial index (ABI) indicates a diagnosis of peripheral artery disease (PAD) and is associated with increased risk of cardiovascular disease events. The aim of the study was to investigate the relationship between PAB and the consequences of COVID-19. Patients and Methods: 160 patients were analyzed, and 33 (20.6%) (mean age 41.33 years, 72.7% women) of them had COVID-19. Results: The majority of patients studied who recovered from COVID-19 showed normal ABI values. Conclusions: Normal ABI values showing low cardiovascular risk are associated with a better prognosis and successful recovery from COVID-19.

Key words: nursing, COVID-19, peripheral arterial disease, cardio-vascular risk, ankle brachial Index

2. **Vilhelmova - Ilieva N., Dobрева D., Doynovska R., Krastev D., Mileva M., 2021. Antiviral Activity of Rosa damascena Mill. and Rosa alba L. Essential Oils against the Multiplication of Herpes Simplex Virus Type 1 Strains Sensitive and Resistant to Acyclovir, Biology, 10(8):746, DOI: <https://doi.org/10.3390/biology10080746>, Scopus, JCR - Q1 IF 5.168 (2021), CiteScore - Q2, ISSN 2079-7737**

Резюме: Специфичните химиотерапевтици срещу херпес симплекс вирус тип 1 (HSV) са нуклеозидни аналози като ацикловир (ACV), но най-важният проблем е образуването на резистентни мутанти. Търсенето на нови терапевтични алтернативи ни води до целта да изследваме ефектите на Rosa damascena Mill. и Rosa alba L. етерични масла върху вирусната репродукция на чувствителни (Victoria) и резистентни на ацикловир (R-100) щамове на HSV-1 репликация *in vitro*, индивидуално и в комбинация с ацикловир. Методи: Тестът за инхибиране на цитопатичния ефект беше използван за оценка на антивирусната активност на маслата и триизмерният модел на Prichard и Shipman беше приложен за оценка на комбинирания ефект на масла с ACV върху репликацията на HSV-1. Резултати: И двете масла не влияят на репликацията на вирусни щамове; те са в състояние да повлияят само на вирусната адсорбция и извънклетъчните вириони и да предпазят здравите клетки от последваща инфекция. В комбинация с по-ниски дози ацикловир и двете масла демонстрират значителен синергичен ефект върху репликацията на HSV-1, който е по-заразен от щама Victoria. Заключение: Неспецифичният механизъм на намаляване на вирусната репродукция, причинена от розовите масла, и синергичният ефект от съвместното им приложение с по-ниски дози специфичен инхибитор ACV ги прави подходящи терапевтици за преодоляване на вирусната резистентност към HSV-1 инфекции.

Ключови думи: херпес симплекс вирус тип 1 (HSV-1); резистентен на ацикловир (R-100) щам; ацикловир; Rosa damascena Mill. и Rosa alba L. масло; комбиниран ефект

Abstract: Background: The specific chemotherapeutics against herpes simplex virus type 1 (HSV) are nucleoside analogues such as acyclovir (ACV), but the most important problem is the formation of resistant mutants. The search for new therapeutic alternatives leads us to the purpose of investigating the effects of *Rosa damascena* Mill. and *Rosa alba* L. essential oils on the viral reproduction of susceptible (Victoria) and acyclovir-resistant (R-100) strains of HSV-1 replication in vitro, individually and in combination with acyclovir. Methods: Cytopathic effect inhibition test was used for assessment of antiviral activity of the oils, and the three-dimensional model of Prichard and Shipman was applied to evaluate the combined effect of oils with ACV on HSV-1 replication. Results: Both oils do not affect the replication of viral strains; they are able to influence only viral adsorption and extracellular virions and protect healthy cells from subsequent infection. In combination with lower doses of acyclovir, both oils demonstrate a significant synergistic effect on the replication of HSV-1, which is more contagious than the Victoria strain. Conclusions: The nonspecific mechanism of the reduction in viral reproduction caused by rose oils and the synergistic effect of their co-administration with the lower doses of specific inhibitor ACV makes them suitable therapeutics for overcoming viral resistance to HSV-1 infections.

Keywords: herpes simplex virus type 1 (HSV-1); acyclovir-resistant (R-100) strain; acyclovir; *Rosa damascena* Mill. and *Rosa alba* L. oil; combined effect

3. М. Димитрова, Р. Дойновска, Д. Дилков, Т. Григорова, Г. Димитрова, 2020.
Психосоциални и медицински аспекти при проследяване на случай с lues –
норми, забрани и предразсъдъци, *Philosophy*, 2, pp.199 – 212, Web of Science

Резюме. Сифилисът е едновременно добре познато и забравено заболяване в днешно време поради по-рядката заболяемост и по-високата ефективност при лечението на инфекцията. Независимо от това лусът формира предизвикателство, от една страна, пред работата на мултидисциплинарния екип (общопрактикуващ лекар, медицинска сестра, инфекционист, психиатър, дерматолог, психолог), а от друга страна – предразсъдъците и страховете на пациента и близките му. Това е така поради факта, че най-често се предава по полов път и може да засегне всички органи в човешкото тяло, причинявайки тежки, трайни последици – както от физически, така и от психически характер. Диагностицирането и навременното му третиране поставят медицинските специалисти пред редица трудности поради високата вариабилност на симптомите, възможността от развитие на заболяването в широк времеви диапазон след инфекцията, нуждата от комплексен подход при работа с пациентите. Статията разглежда в детайли клиничен случай на новооткрит невросифилис – от лекарския кабинет до трудния път обратно, като се опитва да отговори на въпроса: възможен ли е щастлив завършек в едно по-скоро строго, стигматизиращо общество.

Ключови думи: *сифилис; предразсъдък; работни случаи*

Abstract: Syphilis is both a well-known and a forgotten disease nowadays due to the lower incidence and higher effectiveness in treating the infection. Nevertheless, lues forms a challenge, on the one hand, to the work of the multidisciplinary team (general practitioner, nurse, infectious disease specialist, psychiatrist, dermatologist, psychologist), and on the other hand, the prejudices and fears of the patient and his relatives. This is due to the fact that it is most commonly transmitted sexually and can affect all organs in the human body, causing severe, lasting effects – both physical and mental in nature. Its diagnosis and timely treatment

present medical specialists with a number of difficulties due to the high variability of symptoms, the possibility of the development of the disease in a wide time range after the infection, the need for a complex approach when working with patients. The article examines in detail a clinical case of newly diagnosed neurosyphilis - from the doctor's office to the difficult road back, trying to answer the question: is a happy ending possible in a rather strict, stigmatizing society.

Keywords: *syphilis; prejudice; work cases*

4. М. Димитрова, Д. Дилков, Г. Димитрова, Ст. Везенков, Р. Дойновска, 2019. Психосоциални аспекти на реакцията на скръб у майката след неуспешна асистирана репродукция , *Philosophy*, 2, pp.192 – 204, Web of Science

Резюме. При преживяването на скръб и загуба от неуспешна бременност след асистирана репродукция възникват сериозни емоционални последици за жените и двойката, като цяло. От изключително значение е да се локализируют философско-екзистенциалните страхове на „несбъднатата“ майка, за да се работи целенасочено с проявите на развилата се вече реакция на скръб. Налице е сериозен медико-психосоциален проблем, заслужаващ да бъде изследван поради широкия философско-етичен отзвук, който предизвиква. В някои случаи реакцията на загуба може да доведе до отказ от следващи опити, „отключване“ на депресия или други психични заболявания. В настоящата разработка авторите представят собствено проучване, в което участват 29 жени на възраст 28 – 43 години, оценявани с два стандартизирани самооценъчни психологически въпросника за депресия и тревожност – интервю и анкетна карта. Пациентките най-често преживяват трудно загубата, споделят симптоми на общ стрес, депресивно и тревожно състояние. Категорични са, че имат потребност от индивидуална и групова психосоциална работа за преодоляване на загубата.

Ключови думи: неуспешна бременност; асистирана репродукция; философски и социални аспекти; преодоляване на скръб

Abstract: Experiencing the grief and loss of an unsuccessful pregnancy after assisted reproduction has serious emotional consequences for women and the couple in general. It is extremely important to locate the philosophical-existential fears of the "unfulfilled" mother in order to work purposefully with the manifestations of the grief reaction that has already developed. It is a serious medico-psychosocial problem that deserves to be investigated because of the broad philosophical-ethical resonance it causes. In some cases, the reaction to loss can lead to giving up further attempts, "unlocking" depression or other mental illnesses. In the present work, the authors present their own study, in which 29 women aged 28-43 participated, assessed with two standardized self-report psychological questionnaires for depression and anxiety - an interview and a questionnaire. Female patients most often experience the loss with difficulty, share symptoms of general stress, depression and anxiety. They are categorical that they need individual and group psychosocial work to overcome the loss.

Keywords: failed pregnancy; assisted reproduction; philosophical and social aspects; overcoming grief

5. Дойновска, Р., 2019. Проект „Студентски практики – Фаза 1“ през погледа на академичния наставник, Сестринско дело, 51, № 1, с. 27-31, ISSN: 1310-7496 (print), Web of Science (2006-) (CABI)

Резюме. Практическото обучение във всяка професия е съществена част от целия процес на обучение. Възможностите на студентите от професионално направление 7.5. „Здравни грижи“ да затвърдят и повишат професионалните си компетенции варират от задължителните форми – клинична практика и преддипломен стаж, до проекти, които дават възможности за допълнително практическо обучение. В статията се анализира дейността на академичния наставник като супервайзър на ментора и студента практикант в процеса на наставничество в Проект „Студентски практики – фаза 1“. Разгледани са аспектите, заложи в целите на проекта, които допринасят за повишаване на практическата подготовка на студентите, значението на индивидуалния подход на работа и факторите за удовлетвореност на участниците в проекта.

Ключови думи: практическо обучение, наставничество, студенти, здравни грижи

Abstract. Practical training in every profession is an essential part of the whole learning process. Opportunities for the students from 7.5. „Health care“ to strengthen and increase their professional competences vary from compulsory forms – clinical practice and internship to projects which give additional practical training opportunities. The role of the academic preceptor as a supervisor of the mentor and the student-practitioner in the mentoring process in Project „Student Practices – Phase 1“ are analyzed in the article. The aspects set out in the objectives of the project, which contribute to the increase of the students' practical preparation, the importance of the individual approach of work and the factors of satisfaction of the participants in the project, have been explored.

Key words: practical education, mentoring, students, health care

6. Бачева, М., Д. Величкова-Хаджиева, Р. Дойновска, 2016. Ролята на симулаторите за развиване на безопасна сестринска и акушерска практика в клиничната работа с пациенти, сп. Сестринско дело, год. XLVIII, бр.3, с. 38-42, ISSN:1310-7496 (print), Web of Science (2006-) (CABI)

Резюме. Внедряването на симулационни техники в обучението на специалисти от направление „Здравни грижи“ е широко прилагано в Европа и САЩ както в университетите, така и в клиничните заведения. Техниките за клинична симулация в сестринското и акушерското обучение са от основно значение за постигане на главната цел – подобряване на ефективността на грижите/ обслужване за пациентите, което е свързано с генериране на адекватни умения при студентите от направление „Здравни грижи“.

Ключови думи: клинична симулация, сестрински/ акушерски грижи, обучение

Summary. It is well known that the simulation techniques are widely applied in the education of specialists in the area of health care, nursing and midwifery in Europe and USA, both in universities and clinical institutions. The techniques for clinical simulation in the nursing and midwife education have basic significance to improve the efficiency of patient care and service as a main aim and to develop the so-called evidence-based practice in nursing and midwifery.

These trends are closely related with generating of such skills in the students in the field of "Health Care".

Key words: clinical simulation, nursing, midwifery, education

7. ПЪЛНОТЕКСТОВИ ПУБЛИКАЦИИ В ПЕРИОДИЧНИ НАУЧНИ СПИСАНИЯ - показател Г 8

1. Дойновска, Р., К. Евтимова, 2023. Знания на студенти медицински сестри и акушерки за хигиената на ръцете като фактор за предаване на вътреболнични инфекции, Здравни грижи, ISSN: 1312-2592 (print), бр.3, с. 37-41

Резюме. Хигиената на ръцете е основен елемент от комплекса на стандартните предпазни мерки за предотвратяване разпространението на инфекции, свързани с медицинското обслужване/ вътреболнични инфекции. Всеки медицински специалист, който участва в лечението на пациенти, трябва да осъзнава важността на хигиената на ръцете, да я извършва правилно и постоянно. Като най-честа причина за възникване на тези инфекции се посочват контаминиранията ръце на медицинския персонал. Целта на проучването е да изследва знанията на студенти медицински сестри и акушерки в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград за хигиената на ръцете като фактор за предаване на вътреболнични инфекции на обслужваните от тях пациенти по време на учебна (клинична) практика. Материал и методи: Използвани са документален, социологически, статистически и графични методи. Проведена е пряка групов анкета сред 37 студенти от специалностите „Медицинска сестра“ и „Акушерка“ през учебната 2022/ 2023 г. Резултати: Получените резултати показват много добро ниво на знания на студентите, необходимост от продължаващо обучение за подобряване и укрепване на хигиената на ръцете като сериозен глобален проблем, свързан с качеството на медицинското обслужване и безопасността на пациентите.

Изводи: Практическото обучение на студентите от Катедра „Здравни грижи“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград осигурява усвояване и затвърждаване на професионални знания, умения и поведение. Независимо от показаното добро ниво на знания на студентите, се открояха и някои дефицити при малка част от тях. Изследванията у нас и в други държави показват необходимостта от постоянство, контрол, осигуреност със съвременни консумативи, материали и писмени указания за хигиенната дезинфекция на ръцете, обучение и контрол на студентите от медицинските професии и работещите в лечебните заведения, както и на пациентите и посетителите.

Ключови думи: хигиена на ръцете, вътреболнични инфекции, знания, превенция, студенти, здравни грижи

Abstract: Hand hygiene is an essential element of the complex of standard precautions to prevent the spread of infections associated with medical care/nosocomial infections. Every medical professional involved in the treatment of patients must be aware of the importance of hand hygiene, perform it correctly and constantly. The most common cause of these infections is the contaminated hands of medical personnel. The purpose of the study is to investigate the knowledge of student nurses and midwives at Southwestern University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad about hand hygiene as a factor in the transmission of nosocomial infections to the

patients they serve during the educational (clinical) practice. Material and methods: Documentary, sociological, statistical and graphic methods were used. A direct group survey was conducted among 37 students from the specialties "Nursing" and "Midwifery" during the academic year 2022/2023. Results: The results obtained show a very good level of knowledge of the students, the need for continued training to improve and strengthen hand hygiene as a serious global problem related to the quality of medical care and patient safety. Conclusions: The practical training of the students from the "Health Care" Department at the South-West University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad ensures the assimilation and consolidation of professional knowledge, skills and behavior. Regardless of the demonstrated good level of students' knowledge, some deficits were also highlighted in a small part of them. Research in our country and in other countries shows the need for persistence, control, provision of modern consumables, materials and written instructions for hygienic hand disinfection, training and control of students of the medical professions and workers in medical facilities, as well as patients and visitors.

Keywords: hand hygiene, compliance, healthcare associated infection, knowledge, prevention, students, health care

2. Евтимова, К., Р. Дойновска, 2023. Разпространение на болките в гърба сред медицинските сестри и свързаните с тях рискови фактори на работната среда, Управление и образование, том 19 (5), 7-9, ISSN: 1312-6121 (print)

Резюме: Болката в гърба е един от най-честите здравословни проблеми в съвременния свят и може да засегне хората за цял живот. Повечето от засегнатите имат т. нар. неспецифични или функционални болки в гърба поради претоварване на определена част от тялото. Неспецифичните болки в гърба са голям проблем за болничния персонал и в частност за медицинските сестри. Целта на това проучване беше да се изследват професионалните рискови фактори, влияещи върху разпространението на болки в гърба в различни области на гръбначния стълб сред медицинските сестри. Чрез приложението Google (Google Forms) бяха анкетирани 52 медицински сестри, работещи в лечебни заведения за болнична помощ в град Благоевград. Установено е статистически значимо влияние между броя на обслужените пациенти и степента на натовареност на медицинските сестри. Половината от анкетираните твърдят, че са запознати донякъде с техниките за правилно повдигане и репозициониране на пациент, а една трета от тях не са запознати и желаят да се информират. Болките в гърба, свързани с професионалната дейност, са следствие от грижи за голям брой пациенти, извънреден труд, засилват се с напредване на възрастта и ненавременно лечение. Необходимо е да се разработи профилактична програма за медицински специалисти и курсове по ергономия. Здравните заведения трябва да бъдат оборудвани с оборудване, което позволява работа в съответствие с принципите на ергономията.

Ключови думи: болки в гърба, медицинска сестра, пациенти

Abstract: Back pain is one of the most common health problems in the modern world and can affect people for life. Most of those affected have so-called non-specific or functional back pain due to the overloading of a certain part of the body. Non-specific back pain is a big problem for hospital staff, and nurses in particular. The aim of this study was to investigate the occupational risk factors affecting the prevalence of back pain in different regions of the vertebral column among nurses. By using the Google application (Google Forms), 52 nurses work-ing in medical facilities for hospital care in the city of Blagoevgrad were surveyed. A statistically significant

in-fluence was found between the number of patients served and the degree of workload of the nurses. Half of the respondents claim that they are somewhat familiar with the techniques for properly lifting and repositioning a patient, and a third of them are not familiar and would like to be informed. Back pain associated with professional activities is a consequence of caring for a large number of patients, overtime, increases with advancing age and untimely treatment. It is necessary to develop a preventive program for medical specialists and ergonomics courses. Healthcare facilities should be equipped with equipment that allows work in accordance with the principles of ergonomics.

Keywords: back pain, nurse, patients

3. Бачева, М., Р. Дойновска, А. Андонова, 2022. Влияние на клиничните симулации върху възприетия стрес и клинична тревожност в сестринското и акушерско обучение, Управление и образование, том 18 (4), 73-83, ISSN: 1312-6121 (print)

Резюме: В доклада намаляването на стреса и клиничната тревожност при обучението на медицински сестри и акушерки е идентифицирано като една от целите на съвременното медицинско образование. Прилагането на клинични симулации се предлага като стратегия за преодоляване на стреса, присъстващ в обучението по сестринство и акушерство. Ефектът от клиничните симулации е проследен върху експериментална група, състояща се от 38 студенти. Те са на възраст от 22 до 41 години ($M = 28.92$), обучаващи се в специалност „Медицинска сестра“ в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Целта на изследването е експериментално да се оцени въздействието на клиничните симулации, като образователна технология за справяне с стрес и клинична тревожност в обучението по сестрински грижи и акушерство. Резултатите от експеримента на крайно ниво показват значително намаляване на показателите за възприет стрес и клинична тревожност спрямо резултатите в експерименталната група на констатиращо ниво. Това доказва ефективността на симулационно обучение.

Ключови думи: клинични симулации, стрес, източници на стрес, обучение на медицински сестри

Abstract: In the report, the reduction of stress and clinical anxiety in the training of nurses and midwives is identified as one of the goals of modern medical education. The implementation of clinical simulations is proposed as a strategy for overcoming the stress present in nursing and obstetrics education. The effect of the clinical simulations was monitored on an experimental group consisting of 38 student. They are aged between 22 and 41 years ($M = 28.92$), studying in the specialty "Nurse" at SWU "Neofit Rilski". The aim of the study is to evaluate experimentally the impact of clinical simulations, as an educational technology for dealing with stress and clinical anxiety in nursing and obstetrics education. The results of the experiment at the final level show a significant decrease in the indicators of perceived stress and clinical anxiety compared to the results in the experimental group at the ascertaining level. This proves the effectiveness of simulation training.

Key words: clinical simulations, stress, sources of stress, nursing education

4. Бачева, М., Р. Дойновска, А. Андонова, 2022. Оценка удовлетвореността на студентите от симулативни клинични преживявания, Управление и образование, 2022 г., Том 18 (4), 84-90, ISSN: 1312-6121 (print)

Резюме: В научния доклад се подчертава ролята на клиничните симулации за удовлетвореността на студентите от специалност „Медицинска сестра и акушерка“. Ефектът от клиничните симулации е наблюдаван върху извадка от 38 студенти на възраст от 22 до 41 години (M = 28.92), обучаващи се в специалност "Медицинска сестра" в ЮЗУ "Н. Рилски". Целта на изследването е експериментално да се оцени въздействието на клиничните симулации като образователна технология за повишаване на удовлетвореността от симулационния опит в медицинското образование. Резултатите от експеримента на крайно ниво доказват значително подобрене на показателите за удовлетвореност от симулационния опит. Те се разглеждат в сравнение с резултатите на експерименталната група на констатиращо ниво, което е доказателство за ефективността на симулационното обучение.

Ключови думи: клинични симулации, удовлетвореност, симулационен опит, медицинско образование

Abstract: The scientific report emphasizes the role of clinical simulations for the satisfaction of students majoring in Nursing and Midwifery. The effect of the clinical simulations was observed on a sample of 38 students, aged 22 to 41 years (M = 28.92), studying in the specialty "Nurse" at SWU "N. Rilski". The aim of the study is to experimentally evaluate the impact of clinical simulations as an educational technology to increase satisfaction with the simulation experience in medical education. The results of the experiment at the final level prove a significant improvement in the indicators of satisfaction with simulation experience. They are considered in comparison with the results of the experimental group at the ascertaining level, which is a proof of the effectiveness of the simulation training.

Key words: clinical simulations, satisfaction, simulation experience, medical education

5. Евтимова, К., Р. Дойновска, 2022. Самооценка на подготовката на спешните медици за действия при инциденти с масовост на пострадалите, сп. Здравни грижи, 2022 г., ISSN: 1312-2592 (print), бр. 3, 22-28

Резюме. Инциденти от различен характер с голям брой пострадали, нуждаещи се от спешна медицинска помощ изисква от спешните медици да бъдат подготвени за адекватна, организирана медицинска помощ чрез предварително разработени и отработени протоколи и процедури. Целта на настоящата разработка е да се оцени подготовката на медицинския персонал, работещ в спешни отделения в Благоевград, за действия при инциденти с масовост на пострадалите. Материали и методи: Използвана е индивидуална анкета, състояща се от въпроси разкриващи наличното медицинско и техническо оборудване в разкрити структури за спешна медицинска помощ в лечебни заведения за болнична помощ. Анкетното проучване е направено през 2021 г. Анкетирани са 29 лица работещи в разкрити структури за спешна медицинска помощ в лечебни заведения за болнична помощ. Резултати и обсъждане: 68,96% от анкетираните не са надлежно информирани за вида и последователността на действията при извънредна ситуация. Над 80% от участниците в анкетата имат притеснения, че не са достатъчно добре обучени за действия при извънредни ситуации и имат нужда от

допълнително обучение за действия с голям брой пострадали. Изводи: направеното проучване показва, че е необходимо постоянно усъвършенстване на квалификацията на работещите в спешните отделения, периодичен контрол на техните знания и квалификация, както и усъвършенстване на готовността и реакцията за действие в бедствена ситуация. Заключение: Необходимо е да се организират обучения с последващ периодичен контрол и практически тренировки по стандартните оперативни процедури относно извършването на предболничен и вътреболничен триаж, диагностично-консултативен план, управление на инцидент с масовост на пострадалите. В подобни практически обучения биха могли да бъдат включени и студенти от специалност „Медицина“ и по медицина и професионално направление „Здравни грижи“.

***Ключови думи:** спешно отделение, готовност при бедствия, медицински специалисти, продължаващо обучение*

Abstract. Incidents of a different nature with a large number of victims in need of emergency medical assistance require emergency medical personnel to be prepared for adequate, organized medical assistance through pre-developed and worked-out protocols and procedures. The aim of the present study is to evaluate the preparation of the medical staff working in emergency departments in Blagoevgrad for actions in the event of mass casualty incidents. Materials and methods: An individual survey was used, consisting of questions revealing the available medical and technical equipment in disclosed structures for emergency medical care in medical facilities for hospital care. The survey was conducted in 2021. 29 persons working in open structures for emergency medical care in medical facilities for hospital care were surveyed. Results and discussion: 68.96% of the respondents are not properly informed about the type and sequence of actions in an emergency situation. More than 80% of the survey participants are concerned that they are not well trained enough for actions in emergency situations and need additional training for actions with a large number of victims. Inferences: The study shows that there is a need for continuous improvement of the qualifications of emergency department workers, periodic control of their knowledge and qualifications, as well as improvement of preparedness and response to action in a disaster situation. Conclusion: It is necessary to organize trainings with subsequent periodic control and practical training according to the standard operating procedures regarding the performance of pre-hospital and in-hospital triage, diagnostic-consultative plan, management of an incident with a large number of victims. Such practical training could also include students from the specialty "Medicine" and from medicine and the professional field "Health Care".

Key words: emergency department, disaster preparedness, medical professionals, continuing education

6. Ханджийска, И., Р. Дойновска, М. Бачева, 2022. Проучване нагласите на студенти за участие в научноизследователски проекти, сп. Здравни грижи, ISSN: 1312-2592 (print), бр. 3, 35-39

Резюме. В статията се разглежда възможността студентите да бъдат привлечени за научноизследователска работа още по време на обучението им. Участието им в различни изследователски дейности мотивира, стимулира тяхното развитие и изяви в студентските научни сесии и конференции, надгражда придобитите знания и умения и формира нови. Включването в изследователски дейности на студентите има впоследствие пряк ефект върху практическата им реализация. Цел: Да се проучат нагласите на студентите от специалностите „Медицинска сестра“ и „Акушерка“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград към научноизследователската дейност по време на тяхното обучение. Материали и методи: За нуждите на изследването е разработена анкета,

проучваща нагласите и цялостната мотивация на студентите за участие в проекти с изследователска цел. Анализирани са данните на студенти, привлечени за участие в научноизследователски Проект RP-A1/21. Изведени са процентни разпределения. Резултати: Данните показват високо равнище на удовлетвореност на студентите от двете специалности от участието им в проекта. Студентите са високо мотивирани и с нагласа да се включват в бъдеще в подобни проекти с научноизследователска цел. Изводи: Използването на обучителна технологична среда има потенциала да подобри здравните грижи като осигурява на студента опит, който иначе не би могъл да придобие в реални клинични условия. Наличието на научноизследователска мотивация у студентите е гарант за усвояване на необходимите теоретични и практически знания, и един от параметрите за постигане на резултатност в обучението и усвояването на професията.

Ключови думи: студенти, медицински сестри, акушерки, нагласи, научноизследователска дейност

Abstract. The article examines the possibility of attracting students to research work already during their studies. Their participation in various research activities motivates, stimulates their development and appearances in student scientific sessions and conferences, builds on acquired knowledge and skills and forms new ones. The involvement of students in research activities subsequently has a direct effect on their practical implementation. Aim: To study the attitudes of students from the "Nursing" and "Midwife" specialties at Southwestern University "Neofit Rilski" - Blagoevgrad towards research activities during their studies. Materials and methods: For the needs of the study, a survey was developed, examining the attitudes and overall motivation of students for participation in research projects. The data of students attracted to participate in research Project RP-A1/21 were analyzed. Percentage distributions are derived. Results: The data show a high level of satisfaction of students from both majors with their participation in the project. Students are highly motivated and willing to engage in similar research projects in the future. Conclusions: The use of a learning technology environment has the potential to improve health care by providing the student with experiences that would otherwise not be available in real clinical settings. The presence of scientific research motivation among students is a guarantor for the acquisition of the necessary theoretical and practical knowledge, and one of the parameters for achieving effectiveness in training and mastering the profession.

Key words: *students, nurses, midwives, attitudes, research*

7. Мраценкова, Н. А. Тасева, Р. Дойновска, 2021. Изследване честотата на повишеното кръвно налягане сред здрави хора, Юбилейна научна конференция с международно участие „Предизвикателства пред общественото здраве“, 5-7 ноем. 2021 г., УИ "Неофит Рилски", Благоевград, 370-380 с. , ISBN 978-954-00-0304-7

Резюме: Основен фактор за движението на кръвта по кръвоносните съдове е разликата в налягането на кръвта в тях. Кръвното налягане е налягането, което еластичните кръвоносни съдове оказват върху кръвния ток, за да може тя да достигне до всички части на човешкото тяло. То непрекъснато варира в резултат на различни промени и фактори. Артериалната хипертония е водеща причина за сърдечно-съдовата заболяемост и смъртност в световен мащаб и е най-важният предотвратим фактор за преждевременна смърт. България е на челно място в Европа по сърдечно-съдови заболявания. Целта на настоящото изследване е да се установи честотата на артериалното кръвно налягане сред здрави мъже и жени и да се проучи връзката им с различни рискови фактори, за доказване

необходимостта от профилактични действия. Методи. Използвани методи в изследователския процес са: анкетно проучване, инструментално изследване на артериално кръвно налягане с електронен апарат Модел NISSEI DS-11Japan. Статистическата обработка на данните е направена с програма Microsoft Excel 2016. Резултати. Средната възраст на участниците е 36.55 ± 10.611 , от тях 32 (64%) са жени и 18 (36%) мъже. Резултатите показват, че храненето при болшинството от хората не отговаря на съвременните препоръки за рационално хранене. При по-голямата част от изследваните лица се установява ниска двигателна активност, което е предпоставка за затлъстяване и развитие на артериална хипертония с напредване на възрастта. Оценката за нивото на стрес в ежедневието показва, че 18 (36%) са определили ежедневието си като подложено на стрес. 16 (34%) от доброволците, съобщават за фамилна обремененост с артериална хипертония и сърдечно-съдови заболявания, а 8 (16%) имат член в семейството със сърдечно-съдови заболявания. Наличие на високо артериално кръвно налягане показват 20 (40%) от доброволците. Наблюдават се различия по пол като със стойности над нормалните са 7 (38,9%) от мъжете участващи в изследването, а при жените са 10 (31,3%) от участничките. Налице са различия по възраст: във възрастовата група от 20-35 г. с високи стойности са 6 (20%) от участниците; във възрастова група 36-45г. с високи стойности са 4 (44,4%) от участващите в изследването; във възрастова група 46-55 г. с измерени високи стойности са 5(45,5%) от доброволците. Тези данни демонстрират, че с нарастване на възрастта се увеличават броя на хората с високо артериално кръвно налягане. Изводи. Като цяло резултатите на участниците в изследването показват, че храненето при болшинството от тях не отговаря на съвременните препоръки за рационално хранене. При болшинството от участниците е налице ниска двигателна активност. Голям процент от хората са определили ежедневието си като подложено на стрес. Голяма част от участниците в изследването са посочили, че имат фамилна обремененост за артериална хипертония и сърдечно-съдови заболявания. Наблюдават се различия по пол, като при мъжете преобладава високото артериално кръвно налягане, а при жените ниското. Повъзрастовото разпределение показва най-висок процент във възрастовата група 46-55 години. Заключение. Така направените изводи показват необходимост от прилагане на промотивни програми и дейности за рационално хранене, повишаване на физическата активност, което ще повиши личната отговорност на хората към собственото им здраве.

Ключови думи: артериално кръвно налягане; хипертония, сърдечно-съдов риск

Summary: A major factor in the movement of blood through blood vessels is the difference in blood pressure within them. Blood pressure is the pressure exerted by the elastic blood vessels on the blood stream in order for it to reach all parts of the human body. It constantly varies as a result of various changes and factors. Arterial hypertension is a leading cause of cardiovascular morbidity and mortality worldwide and is the most important preventable factor in premature death. Bulgaria ranks first in Europe in terms of cardiovascular diseases. The purpose of the present study is to determine the incidence of arterial blood pressure among healthy men and women and to study their relationship with various risk factors, to prove the need for preventive actions. Methods. Methods used in the research process are: survey, instrumental study of arterial blood pressure with an electronic device Model NISSEI DS-11Japan. Statistical data processing was done with Microsoft Excel 2016. Results. The average age of the participants was 36.55 ± 10.611 , of which 32 (64%) were women and 18 (36%) were men. The results show that the diet of the majority of people does not meet modern

recommendations for rational nutrition. In the majority of the examined persons, a low motor activity was found, which is a prerequisite for obesity and the development of arterial hypertension with advancing age. The assessment of the level of stress in daily life showed that 18 (36%) described their daily life as stressful. 16 (34%) of the volunteers reported a family history of arterial hypertension and cardiovascular disease, and 8 (16%) had a family member with cardiovascular disease. 20 (40%) of the volunteers showed high blood pressure. Gender differences are observed, with values above normal being 7 (38.9%) of the men participating in the study, and 10 (31.3%) of the women participating in the study. There are differences in age: in the age group of 20-35 years, 6 (20%) of the participants have high values; in the 36-45 age group, with high values are 4 (44.4%) of those participating in the study; in the age group 46-55 years with measured high values are 5 (45.5%) of the volunteers. These data demonstrate that as age increases, the number of people with high blood pressure increases. Conclusions. In general, the results of the study participants show that the diet of the majority of them does not meet modern recommendations for rational nutrition. Most of the participants had low motor activity. A large percentage of people described their daily life as stressful. A large part of the study participants indicated that they have a family history of arterial hypertension and cardiovascular diseases. Gender differences are observed, with high arterial blood pressure predominating in men and low blood pressure in women. The age distribution shows the highest percentage in the 46-55 age group. Conclusion. The conclusions thus drawn show the need to implement promotional programs and activities for rational nutrition, increasing physical activity, which will increase people's personal responsibility for their own health.

Keywords: arterial blood pressure; hypertension, cardiovascular risk

- 8. Бачева, М., Р. Дойновска, 2020. Оценка на „риск от падане“ при възрастни и стари хора, потребители на дългосрочни здравни грижи, като значим медицински и социален проблем, сп. Здравни грижи, ISSN: 1312-2592 (print), бр. 3, с. 18-26**

Резюме: Паданията са водеща причина за наранявания сред възрастните и стари хора в световен мащаб и могат да доведат до тежки състояния свързани с фрактури на тазобедрента става и травми на главата. Те са причина за значителни увреждания, намалена физическа функция и загуба на независимост, което драстично намалява качеството на живот на тези хора. Оценяването и идентифицирането на факторите, които могат да повишат вероятността от падане са от съществено значение за планирането на ефективни сестрински стратегии за превенция. Цел: Целта на изследването е да се направи многофакторен анализ за идентифициране на риска от падане при възрастни и стари хора, потребители на дългосрочни здравни грижи, за една година, което да изведе необходимостта от превенция на паданията сред тази популация. Материал и методи: За проведените проучвания са използвани документален метод, метод на наблюдението и интервю. В проучването е направена многофакторна оценка на риска от падане сред възрастни и стари хора от социална услуга с помощта на разработен въпросник, базиран на общоприетата дефиниция на NANDA (North American Nursing Diagnosis Association) за сестринска диагноза „Риск от падане“ и изведените от нея рискови фактори. Медицинските сестри, служители в социалната услуга за стари хора, оцениха риска от падане и идентифицираха потенциално висок риск от потребителите. Статистическата обработка на данните от

изследването е осъществено посредством програмната система SPSS – 19.0, Prizm 3.0. Проучването чрез многофакторната оценка на риска от падане се базира на проведеното изчерпателно изследване на 105 лица на възраст над 65 години (средна възраст $81,8 \pm 7,31$ години), които използват всеобхватните услуги за дългосрочни грижи и са предоставили информирано съгласие преди включването ими в изследването. Резултати и анализ: Общият брой на възрастните хора в дома с данни за падане в предходната година са повече от половината – 55 (52,4%). Общо 13 (4%) са с различни фрактури във връзка с падане през предходната година, като 2,4% са с тежки такива като фрактура на бедрената кост, таза и долните крайници и 1% с фрактура на прешлените. Многобройните комбинации показаха значителни връзки между паданията и отделни рискови фактори. Индикатор се значими правопрпорционални връзки между историята на паданията и продължителното залежаване ($r=0,656$), както и с фактора загуба на мускулна сила ($r=0,569$). Заключение: Подобни изследвания дават полезна информация за идентифициране нуждата от оценката на риска, свързан с риска от падане на потребителите на дългосрочни услуги, хоспитализирани пациенти, възрастни и стари хора в общността, както и за планиране на дългосрочни и ефективни сестрински интервенции и стратегии.

Ключови думи: риск от падане, оценка на риска, възрастни и стари хора, сестрински интервенции и стратегии

Abstract: Falls are a leading cause of injury among adults and older people worldwide and can lead to serious conditions related to hip fractures and head injuries. They are the cause of significant disabilities, reduced physical function and loss of independence, which drastically reduces the quality of life of these people. Assessing and identifying factors that may increase the likelihood of falling are essential to planning effective nursing prevention strategies. Objective: The aim of the study was to perform a multifactorial analysis to identify the risk of falls in elderly and elderly long-term care users over one year, which would infer the need for falls prevention in this population. Material and methods: Documentary method, observation method and interview were used for the conducted studies. In the study, a multifactorial assessment of the risk of falls among social service elderly and elderly was made using a questionnaire developed based on the NANDA (North American Nursing Diagnosis Association) commonly accepted definition of the nursing diagnosis "Fall Risk" and its derived risk factors. Nurses working in a social service for older people assessed the risk of falls and identified potentially high risk users. The statistical processing of the research data was carried out using the SPSS – 19.0, Prizm 3.0 software system. The Multifactorial Fall Risk Assessment study is based on a comprehensive survey of 105 individuals over 65 years of age (mean age 81.8 ± 7.31 years) who use comprehensive long-term care services and who provided informed consent prior to inclusion in the study. Results and analysis: The total number of elderly people in the home with fall data in the previous year is more than half – 55 (52.4%). A total of 13 (4%) had various fractures related to falls in the previous year, with 2.4% having severe fractures such as femur, pelvis and lower extremity fractures and 1% having vertebral fractures. Multiple combinations showed significant associations between falls and individual risk factors. Significant directly proportional relationships are indicated between the history of falls and prolonged bed rest ($r=0.656$), as well as with the factor loss of muscle strength ($r=0.569$). Conclusion: Such studies provide useful information to identify the need for risk

assessment related to the risk of falls of long-term service users, hospitalized patients, elderly and older people in the community, and to plan long-term and effective nursing interventions and strategies.

Keywords: fall risk, risk assessment, elderly and elderly, nursing interventions and strategies

9. Бачева, М., Р. Дойновска, 2020. Предиктори на риска от нарушение целостта на кожата при хоспитализирани пациенти, Управление и образование, ISSN:1312-6121 (print), том 16 (5):101-108

Резюме: Целта на това проучване е да се оцени прогностичната валидност на скалата на Брейдън (за прогнозиране на болка при натиск), когато се оценява резултатът от риска от язва под налягане в клиничната практика. Резултатите от това проучване препоръчват скалата да се използва в комбинация с оценката на здравните специалисти. Тогава бихме могли успешно да предвидим риска от язви под налягане, като извършваме критични грижи за пациенти в болницата.

Ключови думи: риск от декубитус, пациенти, реанимация, скала на Брейдън

Abstract: The purpose of this study was to evaluate the prognostic validity of the Braden Scale (for the prediction of pressure pain) when evaluating the outcome of a pressure ulcer risk in clinical practice. The results of this study recommend that the scale should be used in combination with the assessment of healthcare professionals. Then we could successfully predict the risk of pressure ulcers by performing critical care for patients in the hospital.

Key words: pressure ulcer risk, patients, critical care, Braden Scale

10. Д. Величкова- Хаджиева, М. Бачева, Р. Дойновска, 2019. Домашна грижа при пациенти на палиативни грижи, Управление и образование, ISSN:1312-6121 (print), том 15, (5), 61-64

Резюме: Палиативните грижи са мултидисциплинарни грижи – за тяхното правилно и ефективно осъществяване са необходими професионализъм и усилия на специалисти от различни области – лекари, медицински сестри, рехабилитатори, социални работници, психолози и др. Домашните грижи са част от сестринските грижи за пациентите. Особено необходимо е при работа с пациенти с палиативни грижи и терминално болни. Грижата за пациента в неговия дом изисква от медицинската сестра голям професионализъм, търпеливост, лоялност към пациента и неговите близки. Целта на изследването е да се проучи мнението на пациента относно домашните грижи, професионалистите, които трябва да бъдат включени в домашните грижи и дали реализирането на домашни грижи може да подобри качеството на живот на пациентите.

Ключови думи: домашни грижи, палиативни грижи, онкологични пациенти, качество на живот, медицинска сестра

Abstract: Palliative care is multidisciplinary care - for its proper and effective realization are required professionalism and the efforts of specialists from different fields - doctors, nurses, rehabilitators, social workers, psychologists and others. Home care is part of nursing care for patients. It is especially required in work with patients with palliative care and terminally ill.

Care for the patient in his home requires the nurse to be a great professionalism, patient, loyal to the patient and his relatives. The aim of study is to examine the patient's opinion on home care, professionals who need to be involved in home care and if the realization of home care can improve the quality of patients' life.

Key words: home care, palliative care, oncology patients, quality of life, nurse